

CD-ROM és Macintosh a Kenti Állami Egyetem könyvtári tanszékén

Koltay Tibor

A magyar könyvtári sajtó és ezen belül a Könyvtári Figyelő olvasói az Amerikai Egyesült Államok könyvtárai közül talán a Kenti Állami Egyetem könyvtárát ismerik a legjobban, hiszen több *Gombocz* ösztöndíjas is beszámolt már itteni tapasztalatairól.¹

Sok minden van azonban ebben a könyvtárban és a könyvtáron kívül is, amivel a korábbi ösztöndíjasok még valószínűleg nem találkozhattak. Mindenek előtt az 1992-ben negyedszázados évfordulóját ünneplő Könyvtártudományi Tanszék (pontosabban immár Könyvtár- és Információtudományi Tanszék) mikroszámítógépes laboratóriumáról kell beszélnem. A „laboratórium” szót hallva nem kell semmi különösre gondolni, ez alatt számítógépek együttesét kell érteni.

Egy sor IBM-kompatibilis személyi számítógépet találunk a könyvtárban. Ezek zöme olcsó XT, hiszen a cél, minél több munkahely, gyakorlási-ismerkedési lehetőség megteremtése volt. Ennek ellenére ezeket a számítógépeket folyamatosan fel is újítják és bővítik. Ami igazán újdonság az az, hogy ezeket nemcsak személyi számítógépként és nemcsak online keresésre, hanem - hálózatba kötve - CD-ROM keresésre is használhatjuk. A helyi hálózat CD-ROM szerve 21 lemezt kezel. Egy-egy CD-ROM adatbázisban több felhasználó kereshet egy időben. A hálózat kívülről is elérhető mindazok számára, akik otthon számítógéppel és modemmel rendelkeznek. Ilyen módon a tanszéki CD-ROM-ok telefonvonalon is lekereshetők.

Könyvtártudományi tanszékről lévén szó, megtalálható itt a *Library and Information Science Abstracts* (LISA) (Silver Platter CD-n), az *ERIC* (OCLC CD-n) és az otthon talán kevésbé ismert *Library Literature* (Wilson CD-n). A LISA 1969-ig, az ERIC 1977-ig kereshető visszamenőlegesen, az utóbbi csak több részletben; a *Library Literature* pedig csak 1986-ig.

Nemcsak könyvtártudományi adatbázisok állnak rendelkezésre CD-ROM-on. Compact Cambridge lemezen megtalálható a Medline és kereshető a CINAHL „ápolási” adatbázis (1983-1991) is. Az üzleti élet fontos referenzs-forrása, a Standard and Poor's, melynek több fájlja is kereshető (Standard and Poor's Register of Executives and Directors, S&P Private Company file, S&P Public Company File). Rendelkezésre állnak a Compendex Plus (1990-től), valamint az NTIS (1985-től) és mérnöki adatbázisok. Az utóbbiak mind a Dialog termékei.

Kereshető a *Wilson Business Abstracts*, a *Readers Guide to Periodical Literature* is.

A felsorolás korántsem teljes, de gondolom képet ad az adatbázisok bőségéről, a választék egyébként is szinte hétről-hétre változik.

A tanszéki helyi hálózat fejlesztésének legfrissebb fejleménye, hogy az itt legtöbbször használt szövegszerkesztő program, a WordPerfect is hálózati változatban működik, ahogy hálózaton érhető el a dBASE III Plus adatbázis-kezelő rendszer is. A teljességhez az is hozzátartozik, hogy megmondjuk, a gépek működése azért itt sem mindig problémamentes, így pl. időnként egy-egy gépen vagy az egész hálózaton gond a CD-ROM-ok olvasása.

Ha online, illetve CD-ROM keresésről beszélünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a tanszék oktatói egyértelműen a könyvtárosokban látják az információközvetítő szerepének megtestesítőjét és az online irodalomkutatást tanuló könyvtár szakos hallgatókat úgy oktatják, hogy minden tudományterület és az üzleti élet adatbázisaiban otthonosan mozogjanak. Nyilvánvalóan ez magyarázza a CD-ROM-ok sokféleségét is. (Az online adatbázisok esetében a sokféleség eleve adott, ha figyelembe vesszük az itt leggyakrabban keresett Dialog választékát, vagy a kevésbé középpontban álló, de szintén oktatott BRS palettáját.)

A könyvtárban, a földszinten, a referenzrészleg közvetlen közelében a CD-ROM irodalomkutatásra rendelt gépek hálózatba kötött so-

rát találhatjuk. (Néhányukat nemrég cserélték újakra.) Ezekon a könyvtár bármelyik használója kereshet irodalmat. A könyvtárban sem beszélhetünk a CD-ROM-ok hiányáról, mégis esetenként nagyfokú a túlzsúfoltság.

A tanszéki laboratóriumban 3 különböző típusú Macintosh (népszerű nevén Mac) található. További 7 (korszerű, nagyobb teljesítményű, színes monitorral ellátott) gép használható a könyvtárban. Típusneveket és adatokat szándékosan nem említtek, mert nem e számítógépek részletes ismertetése és legkevesbé reklámozása a célom, mégsem feledkezhetünk meg róluk, mert a Macintoshok esetében „valami mással” van dolgunk.

Sokan mondják, hogy a Macintoshok sokkal inkább használóbarát módon működnek, mint az IBM(-kompatibilis) PC-k. Ezt nehéz megítélni, de tény, hogy a Macintosh számítógépek mindegyike rendelkezik egérrel, ami kezelésüket igen megkönnyíti. Ez különösen vonatkozik a menük gyors használatára és a Macintoshok igen jó DTP-jellemzőinek kihasználására. Az sem vitás, hogy a különböző célokat szolgáló programok igen hasonló menüket tartalmaznak, ami megint csak könnyíti használatukat, hiszen nem kell teljesen eltérő gondolkodást elsajátítanunk az egyes programok kezelésénél, ahogy azt a PC-ken sajnos megszokhattuk. Kedves dolog, hogy minden gépen találunk - többek között - egy kis számológépet, ébresztőórát, vagy hogy - a gép által hibajelzésként adott - hang erősségét és fajtáját is beállíthatjuk.²

Persze a Macintosh-logikát, a szimbólumokat és az egér kezelését is meg kell szokni, de ez nem igazán nehéz. Valószínűleg az sem véletlen, hogy korábban igen kemény jogvitát eredményezett a Macintosh-menürendszerhez hasonló, de az IBM PC-ken használható Windows programcsomag fejlesztése. (A fejlesztő a Microsoft volt, amelyik mindkét félnek dolgozott.)³ Tudjuk, hogy időközben az IBM és az Apple összefogott egy közös rendszer fejlesztésére.⁴ Nem elhanyagolható az sem, hogy a Macintosh gépek mindegyikén ott van a Hypercard hipertext-szoftver.⁵ Ennek használatát a könyvtár szakosoknak röviden be is mutatják az „Információtechnika a könyvtárakban” elnevezésű, mindenki számára kötelező tantárgy keretében.

A tanszéki gépeken több érdekes Hypercard alkalmazás található. Az egyik segítségével megismerkedhetünk a könyvtárak automatizálásának

egy sor kérdésével. Egy másik az Internet hálózatot mutatja be. Az Internet a TCP/IP protokollt használó adathálózatok (ARPANAET, NFSNET NEARNet) együttese. Sok adathálózat (pl. a Bitnet) kapcsolódik hozzá, de ezek nem részei. Naponta közel egy millió ember használja. Az Internetet bemutató program lehetővé tesz egy gyors, rövid „túrát”, de a hálózattal és használatával kapcsolatos alaposabb megismerkedésre is módot ad. Van egy helyi információkat tartalmazó része is, amely esetünkben a kenti tudnivalókat foglalja össze. A referencia-rész lehetővé teszi egy szótár böngészését és bibliográfiai hivatkozásokat is tartalmaz. A rendszerhez tartozik help funkció is. Legtöbbször visszatérhetünk a főmenühöz vagy a tartalomjegyzékhez, továbbá lehetőségünk van a kártyák kinyomtatására, valamint elektronikus jegyzetelésre is. A figyelmet egyszerű animációval és hangeffektusokkal segítenek lekötni. A Macintoshok néhány éve, az „Információtechnika” tárgy keretében nemcsak a Hypercarddal, hanem a DTP-vel való ismerkedés kapcsán is szerepet kaptak. CD-ROM-ok is kereshetők a Macintoshok segítségével, igaz a tanszék esetében csak egy-egy lemezről lehet szó, a könyvtár Macintosh gépeit pedig nem szerelték fel olvasóval, de hálózatba vannak kötve. Felszerelték viszont a tanszék egyik Macintosh gépét egy kisméretű kézi beolvasóval, amelynek segítségével vonalas ábrák is igen egyszerűen vihetők be a számítógépbe. A számítógépek használatának oktatásából a könyvtár számítógépes szolgálata is kiveszi a részét, ahogy erre *Téglási Ágnes* is kitért a beszámolójában.

Ingyenes, mindenki által látogatható szemináriumokról van itt szó, amelyekben az egyetem nagyszámítógépének használatával ismertetnek meg: a Lotus 1-2-3 táblázatkészítő program, a dBase IV adatbázis-kezelő program, valamint a Worldperfect szövegszerkesztő program használatába vezetnek be, az utóbbi esetben kezdő és haladó szinten egyaránt. *Téglási Ágnes* dolgozatában röviden foglalkozik a könyvtár CATALYST nevű, NOTIS rendszerű online katalógusával. Itt is vannak új fejlemények. Mivel az olvasók és a könyvtárosok közül egyaránt sokan voltak elégedetlenek a katalógus keresési lehetőségeivel, több vonásban változtattak. Ami talán a legfontosabb, hogy bevezették a kulcsszó szerinti keresést. Ez mentesíti az olvasót attól, hogy pontosan kelljen tudnia a szerzőt, vagy címet, és hogy utána kelljen lapoznia, milyen tárgyszó alatt

katalogizálta (vagy ahogy sokan mondják, rejtette el) az adott könyvet a Kongresszusi Könyvtár. Lehetőség van a polcok képzeletbeli böngészésére is, ugyanis a szabadpolcokon sokszor csak azt találjuk, ami senkinek sem kellett, a katalógus böngészése során viszont az is látható, mit vettek ki mások.

A könyvtár falain túl is találhatunk érdekességeket. A School of Education igen erős média- és számítógép-irányultsága a könyvtáros szakma számára sem érdektelen. Ha erről az intézményről beszélek, hangsúlyozottan jelentkezik egy fordítási probléma, amely már a Könyvtártudományi Tanszék esetében is megvolt. Ott azonban, egyetlen szervezeti egységről lévén szó, nyugodtan beszélhetünk tanszékről, még akkor is, ha a School státusza ennél magasabb. A School of Education azonban tanszékek sorát foglalja magába a nevelés széles értelmezett köréből. Teljességre törekvő felsorolásról eddig sem beszélhettünk, még kevésbé lehet így tennünk a School of Education esetében, de remélem az ezzel az intézménnyel kapcsolatos adalékok is érdekesek. Hozzá kell még tennem, hogy az egyetem további egységei is szolgálhatnának információtechnológiai újdonságokkal, de ezeket nem volt módom alaposabban megismerni.

A School of Education különválasztotta az IBM (-kompatibilis) PC-k és a Macintoshok laboratóriumát. Az utóbbiban 22 darabot találunk a kisebb, de korszerű gépekből. Ebben a laboratóriumban 20 hallgató dolgozhat együtt a tanárral, aki természetesen (a könyvtártanszékhez hasonlóan) ki is vetítheti képernyőjének tartalmát. A fennmaradó egy gép a labor ellenőrző gépe. Itt is található további, nagyobb teljesítményű gépek,

valamint szövegek és grafikák viszonylag jó minőségű beolvasására alkalmas szkennerek, amelyek közül egy mindenki számára elérhető.

Természetes, hogy a Macintosh gépek, főként a Hypercard szoftver, számtalan hipermedia-alkalmazás működtetését teszik lehetővé. A video, audio és a számítógép összekapcsolásával pedig a könyvtárakban is számolnunk kell előbb-utóbb. A hipermedia alkalmazásokból a könyvtár szakosok is kapnak rövid bemutatót a már említett „Információtechnológia” tantárgy keretében, bemutatva többek között, hogy egy és ugyanazon olvasón CD-ROM és CD Audio is lejátszható.

Irodalom

1. Ezek közül csak Téglási Ágnes dolgozatát említem, mivel ez kapcsolódik szorosabban témámhoz. TÉGLÁSI Ágnes: Számítógépek az olvasók szolgálatában a Kenti Állami Egyetem Könyvtárában. = Könyvtári Figyelő, 35.évf. 1989. 5-6.sz. 595-602.p.
2. A Macintosh gépek jellemzőiről részletesebben: WELSH, Erwin K.: Macintosh potentials. = The Electronic Library, 8.évf. 1990. 54-58., 119-123., 192-197., 297-303., 372-379., 440-444.p.
3. HERTHER, Nancy K.: Imitation: flattery or infringement? Apple's suit against Microsoft & Hewlett-Packard. = Database, 11.évf. 1988. 114-116.p.
4. ROSENBERG, J.: Unlikely alliance. = Editor and Publisher 124.köt. 1991. 21.sz. 15., 39.p.
5. KOLTAY Tibor: Hipertext: csupán egy újabb információ eszköz? = Könyvtári Figyelő, 37.évf. 1991. 2.sz. 288-291.p.
6. REMZSŐ Tibor: Hipertext rendszerek. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 38.évf. 1991. 4.sz. 145-151.p.

A SKANDINÁV „TELECOTTAGE” MINTÁJÁRA (lásd Könyvtári Figyelő, 1991. 2.sz. 283-287.p.) most szervezték meg Németországban az első számítógépes könyvtári közérdekű tájékoztatási rendszert, az egyik brémai városrész, Neustadt könyvtárában. A használók gombnyomásra szerezhetnek információkat a neustadti társadalmi egyesületek tevékenységéről s az általuk nyújtott lehetőségekről (beleértve azt is, hogy nyaralásuk idejére kire bízhatják kutyájukat vagy aranyhőrcsögüket, viszontszolgálat fejében), a helyi kulturális intézmények műsorairól, az óvodai tértérsi díj kiszámításáról stb. Az a két egyetemi hallgató, aki az informatikai tanszék vezetőjének irányításával a rendszert kidolgozta, néhány hétig a használók rendelkezésére áll, hogy megtanítsák őket a rendszer kezelésére. Együttal össze is gyűjtik igényeiket, ötleteiket, hogy jóval szélesebbre terjeszthessék a szolgáltatandó információk körét.

(BDI-Pressespiegel, 1992. máj.)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

1000 éves a magyarországi iskola

Az „**1000 éves a magyarországi iskola**” alapítvány a millennium megünneplésének előkészítése érdekében ismételten 1993-ra szólóan pályázatot hirdet az alábbi témákban:

1. Jelentős neveléstörténeti források tudományos igényű feltárása; pl.

- levéltári lelőhely (fond)-jegyzékek;
- kéziratok jegyzékei;
- bibliográfiák, repertóriumok;
- múzeális értékű tárgyi emlékek feldolgozása, leírása;
- történeti, építészeti szempontból jelentős iskolaépületek számbavétele

2. A magyar iskola nemzetközi kapcsolatainak, illetve nemzetközi hatásának történeti jellegű feltárása és feldolgozása

3. Iskolatörténeti gyűjtemények, múzeumi bemutatóhelyek, kiállítások szakmai előkészítése, múzeális tárgyak gyűjtése, konzerválása

Pályázhatnak egyének, csoportok vagy intézmények a tervezett munka részletes ismertetésével, az egyszeri vagy több évre szóló költségvetés (személyi kiadások, dologi költségek), illetve támogatási igények részletes taglalásával - az erre szolgáló adatlap felhasználásával.

Kérjük azokat, akik 1992-ben pályázatot nyertek és munkájukat folytatni kívánják, hogy eddigi eredményeik részletes ismertetésével pályázatukat ismételjék meg.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A PÁLYÁZAT BENYÚJTÁSÁNAK HATÁRIDEJE:

1993. január 31.

Az alapítvány kuratóriuma – szükség szerint külső szakértők bevonásával, esetenként helyszíni tájékozódás alapján – 1993. június 30-ig dönt a támogatások odaítéléséről.

Előnyben részesíti az alapítvány azokat a pályázókat, akik saját erőforrásaik kiegészítéséhez kérnek segítséget, továbbá akik igazolni tudják, hogy feltárási, kutatási, feldolgozási munkájukhoz, különösen az elért eredmények megvalósításához intézményi, önkormányzati és egyéb segítséget kapnak. (Pl. kiadás, kiállítás, stb.)

A pályázók kérésére a kuratórium szakmai konzultációs lehetőséget nyújt.

A pályázat támogatásával létrejött alkotások (kiadványok, kiállítások, stb.) jogosultak az „**1000 éves a magyarországi iskola**” embléma megkülönböztető használatára.

A pályázattal kapcsolatos további tájékoztatást és a pályázati adatlapot az „1000 éves a magyarországi iskola” alapítvány titkárságán (1055 Budapest, V., Honvéd u. 19. fsz. 6. – telefon, telefax: 1126-862, illetve 1530-600/1574) lehet kérni; a pályázatot is erre a címre kell eljuttatni.

Budapest, 1992. szeptember 29.

Az „1000 ÉVES A MAGYARORSZÁGI ISKOLA”
alapítvány kuratóriuma

1000 éves a magyarországi iskola

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOT SZERETNE rendelni?

Ezek beszerzését 1993. évre kedvező áron vállaljuk
– könyvtárak
– intézmények és
– magánszemélyek részére.

Érdeklődését, megrendelését várjuk.

LIBROTRADE

1173 BUDAPEST, Pesti út 237.

Tel.: 158-6541

Fax:158-6541

1656 Budapest Pf. 126.